

- Майская Е.Л. К вопросу о взаимодействии авторской речи и речи персонажей/ Е.Л. Майская // Иностранные языки в школе. – 1954. – с. 12-21.
- Пихтовникова Л.С. Композиционно-стилистические особенности стихотворной басни (на материале неметких стихотворных басен 18 в.) / Л.С. Пихтовникова // дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 – К., 1992. – 338 с.
- Сильман Т.И. Синтаксическая структура прозы Томаса Манна (Опыт лингво-стилистического анализа новеллы «Тристан») / Тамара Исаковна Сильман // Иностранный язык. – 1970. – №6. – С. 3-11.
- Чумаков Г. М. Чужая речь как лингвистическая категория и проблемы грамматики, лексикологии, стилистики / Г. М.Чумаков // Автореф. дис. . докт.филол. наук. – Днепропетровск, 1977. – 46 с.
- Шведова Н. Ю. К вопросу об общенародном и индивидуальном в языке писателя / Н. Ю. Шведова // Вопр. языкозн. – 1952. – С. 104-125.
- Lerch E. Die stilistische Bedeutung des Imperfektums der Rede («style indirect libre») / E. Lerch // Germanisch-romanische Monatsschrift, 1914. – Bd. 6. – S. 470—489.
- Lerch G. Die uneigentlich direkte Rede / G Lerch // Idealistische Neuphilologie. Festschrift für Karl Vossler zum 6. September 1922 / Hrsg. von Victor Klemperer und Eugen Lerch. Heidelberg, 1922. – S. 107—119.
- Riesel E. Zur Analyse des sprachlichen Stoffes eines schöngeistigen Werkes. Sprachpflege / E. Riesel, // Deutsche Stilistik. – 1960. – H.1-2 – S. 9-40.
- Riesel E., Schendels E. Deutsche Stilistik / E Riesel, E. Schendels // Moskau: Hochschule – 1975. – 315 S.
- Goethe J. W. Die Leiden des jungen Werthers / J. W. Goethe // Verlag Frankfurt am Main. – 1982. – 230 S.

УДК 811.111'42:82(73)“19”-312.9

ПАВЛЮК Х. Т.

(Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника)

ПЕРЕСПІВНИЦЯ ЯК СИМВОЛ ПОВСТАННЯ У РОМАНІ-ДИСТОПІЇ СЬЮЗЕН КОЛЛІНЗ «CATCHING FIRE»

Стаття присвячена дослідженню символічного наповнення роману Сьюзен Коллінз *Catching Fire* з трилогії *The Hunger Games* у жанрі молодіжної дистопії. Ключовим символом у романі постає переспівниця. У статті з'ясовано особливості репрезентації художнього образу за допомогою символічної паралелі «переспівниця – повстання».

Ключові слова: символ, молодіжний роман, дистопія.

Павлюк Х. Т. Пересмешниця как символ восстания в романе-дистопии Сьюзен Коллинз «Catching Fire». Статья посвящена исследованию символического наполнения романа Сьюзен Коллинз *Catching Fire* из трилогии *The Hunger Games* в жанре молодежной дистопии. Ключевым символом в романе предстает пересмешница. В статье выяснены особенности репрезентации художественного образа с помощью символической параллели «пересмешница – восстание».

Ключевые слова: символ, молодежный роман, дистопия.

Pavliuk Kh. T. Mockingjay as Fiction Symbol in Suzanne Collins's young-adult dystopian novel «Catching Fire». The article deals with the investigation of the symbolic content of Suzanne Collins's novel *Catching Fire* of the trilogy *The Hunger Games* in the young-adult dystopian genre. The young-adult dystopian genre is an interesting subject for discussions in the scientific circles, because it is relatively new and popular in the literature of the late XX - early XXI century. Modern literature is replenished by the works of this genre, which clearly presents all the nature of the fictional society and its dictatorial system that inspires people with fear. The practical part of the article is devoted to the reproduction of the symbolic parallels in the investigated novel, reconstruction of the author's hidden symbols. The problem of the symbol study is topical because of the universality of the concept. Verbal embodiment of the symbol in the work of art is the subject of many linguistic studies. In the novel the mockingjay appears as a key symbol. In the article the features of the fiction image representation by means of symbolic parallel “mockingjay – rebellion” are revealed. The conducted analysis shows the gradual deployment of the semantic content of a symbolic image of Mockingjay. Appearing first as a simple image on the brooch or on the walls, Mockingjay gets new meanings: from a fun reminder of the Hunger Games, the image of a bird becomes a conditional sign of the rebels, by which they communicate with each other, and inform that they are on cahoots. The image on the watch, in the shape of which is the arena of the Hunger Games, carries the additional meaning, it is a call to revolution. The symbolic meaning unfolds further, and at the end of the work a bird is identified with the main character Katniss, who becomes a symbolic character and represents rebellion.

Key words: symbol, young-adult novel, dystopia.

Проблема визначення символу є **актуальною** темою дискусій у галузі лінгвістики, філософії, психології, семіотики, естетики та інших наук. У наукових колах відсутнє єдине трактування символу, незважаючи на численні дослідженнями в цій сфері (праці О. П. Воробйової, В. В. Виноградова, Ю. М. Лотмана, В. А. Маслової, О. В. Шелестюк та ін.). Змістова складність символів сполучається в них з формальною простотою, зумовлюючи їхню особливу ємність та естетичність [Горчак 2009, с. 3]. Звернення до проблеми словесного втілення символу, зокрема в художньому творі, є на часі з огляду на тенденції сучасних лінгвістичних студій до розгляду особливостей реалізації індивідуально-

авторських смислів у художньому тексті, реконструкції авторської картини світу, відтворення лінгвоконцептосфери художнього твору.

Семіотика, оперуючи поняттям знаку, надає такі визначення символу:

- у формально-семіотичному і формально-логічному сенсі це: а) знак, породжений встановленням зв'язку між означуючим і означуваним (де означуюче роз'яснює значення означуваного) за умовною згодою і, таким чином, цей знак є єдністю матеріально вираженого означуючого і абстрактного означуваного на основі конвенційного, умовного зв'язку, або це б) графічний знак формально-мовного опису;

- у широкому семіотичному сенсі символ є таким знаком, який передбачає використання свого первинного змісту як форму іншого, більш абстрактного і загальнішого змісту, причому вторинне значення може виражати поняття, яке не має особливого мовного вираження, і об'єднується з первинним під загальним означуючим [EDS 1986].

Метою статті є виокремлення символічного наповнення роману сучасної американської письменниці Сьюзен Коллінз *Catching Fire*, написаного в жанрі молодіжної дистопії. Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- з'ясувати сутність символу як багатозначного поняття;

- визначити символічні паралелі в романі;

- відтворити приховані авторські смисли, виражені за допомогою художнього образу переспівниці як ключового символу в досліджуваному романі.

Об'єктом нашого дослідження обрано художній простір сучасного молодіжного роману-дистопії Сьюзен Коллінз *Catching Fire*. **Предмет** дослідження – символічне наповнення роману.

Сучасна література поповнюється творами жанру роману-дистопії, які яскраво презентують усю сутність вигаданого суспільства та його диктаторську систему, що навіює у людей тільки жах. Цей жанр є цікавим предметом дискусій у наукових колах, оскільки є відносно новим і популярним у літературі кінця ХХ – початку ХХІ ст.

За словами відомого літературознавця Дж. Спаркс, дистопія репрезентує жорстоке, тоталітарне суспільство, де ніхто не ставить під сумнів, «що це – погане місце». Основною ознакою такого суспільства безсумнівно є страх [Sparks].

Матеріалом дослідження ми обрали роман-дистопію Сьюзен Коллінз *Catching Fire*. Дослідження присвячене символам повстання у творі. *Catching Fire* – це друга книга з трилогії *The Hunger Games* (*The Hunger Games*, 2008; *Catching Fire*, 2009; *Mockingjay*, 2010), що принесла неабияку славу письменниці у сучасній літературі, ставши бестселером.

Перш ніж перейти до докладного аналізу символів у досліджуваному романі, потрібно дати визначення символу та розглянути проблему його трактування, оскільки серед науковців ведуться дискусії на цю тему.

Відомий російський філолог і літературознавець С. Аверінцев визначає символ як образ, взятий в аспекті своєї знаковості і він є «знак, наділений всією органічністю міфу і невичерпною багатозначністю образу». Науковець стверджує, що «всякий символ є образ, ... але якщо категорія образу передбачає предметну тотожність самому собі, то категорія символу робить акцент на іншій стороні тієї ж суті – на розростанні образу за власні межі, на присутності певного змісту, інтимно злитого з образом, але йому не тотожного» [Аверинцев 1962-1978, с. 826-827]. Ю. Лотман вважає, що символ пов'язаний «з ідеєю деякого змісту, який служить планом вираження для іншого, як правило, культурно ціннішого змісту» [Лотман 1992, с. 191].

На думку О. Шелестюк, символи є складними знаками (іменами) з єдиним комплексом в плані вмісту, який створюється складанням і поєднанням значень (у мовному відношенні) або концептів (у змістовно-логічному відношенні). У символах діє принцип складання – поєднання понять (значень), який відповідає операції складання в логіці. Пряме значення в символі зберігає свою самостійність, його положення по відношенню до абстрактних символічних значень є рівноправним. Рівноправний статус прямого і переносного значень в символі пояснюється онтологічно [Шелестюк 1997, с. 125-128]. Образ (конкретне, одиничне

поняття) та ідея (загальне, абстрактне поняття) є у символічному зв'язку: вони взаємно виражають один одного. Абстрактна ідея закодована в конкретному змісті і виражає абстрактне через конкретне, але й конкретне кодується абстрактним, щоб показати його ідеальний, узагальнений сенс.

За словами О. Шелестюк, крім знаковості, можна виділити такі властивості символу як образність (іконічність), мотивованість, комплексність змісту символу і рівноправність значень у ньому, «іманентна» багатозначність і розпливчатість меж значень в символі, архетипність символу, його універсальність в окремо взятій культурі і перехрещення символів в культурах різних часів і народів, вбудованість символу в структуру міфології, літератури, мистецтва та інших семіотичних систем; крім того, вивчалось відношення символічного до мовної реальності і місце символу в мові та мовленні [Шелестюк 1997, с. 132-134].

Український літературознавець Р. Мних зауважує, що природа художнього символу передбачає співвіднесеність принаймні двох смислових центрів. Якщо один з них даний, то інший «заданий» автором у тексті твору. Отже, у художньому тексті «даність символу ґрунтується на образній природі художнього слова, відкритого для згаданої співвіднесеності не просто другому смислу, а множинності смислів» [Мних 2002, с. 21]. Таким чином, інтерпретація конкретної символічної парадигми передбачає вивчення та тлумачення як смислів, так і шляхів їхнього співвіднесення. Для дослідження символів у нашій статті ми будемо дотримуватися тлумачення символу за Р. Мнихом.

Головною героїнею молодіжного роману-дистопії Сьюзен Коллін *Catching Fire* є Катніс Евердін, котра погодилася взяти участь у Голодних іграх замість рідної сестри, чие ім'я випало на жеребкуванні (*The Hunger Games*). У другій книзі *Catching Fire* Катніс постає вже переможницею Голодних ігор разом із Пітою Меларком, котрий завдяки дівчині вижив у цих іграх. Перемога принесла дівчині велику повагу зі сторони жителів усіх округів, у людей загорівся вогник надії щодо повстання проти Капітолія, навіть ходили чутки, що назриває Повстанський рух. Якщо у першій книзі усіх огортов страх, щоб піти проти влади Панему, то у другій книзі люди більш рішучіші і готові до боротьби не зважаючи на втрати близьких людей. Капітолій страшенно розлючений, оскільки Катніс пошила у дурні й підірвала авторитет президента Сноу, перехитрила його садистські Голодні ігри (*I outsmarted his sadistic Hunger Games, made the Capitol look foolish, and consequently undermined his control*) [Collins]. Проте не все так стало спокійно після ігор, а навпаки у повітрі панувала помста з боку Капітолія, була оголошена сімдесят п'ята річниця Голодних ігор, тобто вже третя Червона чверть. Президент Сноу вирішив покарати Катніс за витівку з ягодами, і тому як нагадування бунтівникам про те, що навіть найсильнішим із них не здолати влади Капітолія, під час Жнив обиратимуться трибути чоловічої та жіночої статі з переможців минулорічних Голодних ігор. Це означало, що дівчині не оминати участі у третій Червоній чверті.

На сімдесят п'ятій річниці Голодних ігор Катніс не зраджувала своєму образу, який отримала ще на попередніх іграх – дівчина у вогні, переспівниця, так її запам'ятали глядачі з того моменту, коли вона мала з собою брошку переспівниці як талісман. Переспівниця – це не просто співоча пташка, це схрещені сойкотун і пересмішник. Колись сойкотуни були генетично виведені Капітолієм, щоб стежити за повстанцями, оскільки птахи могли відтворювати звуки людської мови (*The jabberjays were mutations, genetically enhanced male birds created by the Capitol as weapons to spy on rebels in the districts.*). Проте повстанці швидко здогадалися і вирішили використати птахів проти самого Капітолія. Вид був приречений на загибель, але зумів адаптуватися у дикій природі, передавши свій генетичний код і продовживши рід. Капітолій не зміг передбачити таку велику жагу до життя у маленької пташки, яка стала символом повстання (*A mockingjay is a creature the Capitol never intended to exist. They hadn't anticipated its will to live*) [Collins]. З того моменту зображення переспівниці зустрічається у всіх, хто виявляє будь-який вияв спротиву проти влади Капітолія та президента Сноу.

Автор звертає нашу увагу на той момент, коли Катніс зустріла у лісі Бонні і Твіл, жінок з Округу 8, котрі говорили про округи, які повстали (*most of the districts in Panem are in full-scale rebellion*) [Collins]. Жінки простягли дівчині маленький плаский шматочок хліба, в центрі якого красувалася переспівниця. Це означало, що Округ 8 повстав. Переспівниця стала символом повстання. За словами Бонні, пташка на хлібині означала, що вони на боці Катніс (*"It means we're on your side." That's what Bonnie said.*), що викликало у неї багато запитань: невже вона стала обличчям революції, а брошка з зображенням переспівниці – знаком опору? (*I have people on my side? What side? Am I unwittingly the face of the hoped-for rebellion? Has **the mockingjay** on my pin become a symbol of resistance?*) [Collins]. Крім того, зображення переспівниці, з'являється у кадрах, коли показують Будинок правосуддя з Округу 13, який давно знищили (*I see the smoldering remains of the Justice Building in District 13 and just catch the black-and-white underside of a mockingjay's wing as it flies across the upper right-hand corner.*) [Collins]. Звідси випливає, що Капітолій використовує старі кадри, бо не може показати що твориться насправді в нібито зруйнованому окрузі. Повстанці вірять в те, що людям вдалося вижити (*"We think the people moved underground when everything on the surface was destroyed. We think they've managed to survive. And we think the Capitol leaves them alone because, before the Dark Days, District Thirteen's principal industry was nuclear development."*) [Collins], і вони всі прямують до Округу 13, щоб масштабно повстати проти влади Капітолію.

Сьюзен Коллінз зображує переспівницю символом повстання, вказуючи на те, що справжні бунтівники не помістять секретний символ на прикрасах, занадто їх важко знищити. Вони прикрашають ним хліб, який у разі чого можна просто ковтнути (*Real rebels don't put a secret symbol on something as durable as jewelry. They put it on a wafer of bread that can be eaten in a second if necessary.*) [Collins]. У Капітолії навіть не догадувалися, що переспівниця стала символом повстанців (*Effie doesn't know that my **mockingjay pin** is now a symbol used by the rebels*), для більшості це було особливим нагадуванням про захоплені Голодні ігри (*In the Capitol, the mockingjay is still a fun reminder of an especially exciting Hunger Games*) [Collins]. Зображення переспівниці бачимо і на кулоні Піти Меларка, з яким він з'явився на арені. Такий жест додасть більше підтримки повстанцям, але не на жарт розлютить президента Сноу (*On the one hand, it should give a boost to the rebels in the district. On the other, it's hard to imagine President Snow will overlook it*) [Collins].

Яскравим прикладом супротиву є весільне плаття Катніс. Президент Сноу змусив Катніс одягти сукню, хоч весілля з Пітою Меларком так і не відбулося у зв'язку з сімдесять п'ятою річницею Голодних ігор. Цинна – стиліст Катніс –переробив плаття, яке надіслав Сноу, і перетворив Катніс на переспівницю (*Cinna has turned me into a mockingjay.*). Це плаття вразило всіх під час виступу (*turning my bridal silk into mockingjay plumage*), і Катніс навіть не приховувала того, що схожа на переспівницю (*"A mockingjay, I think," I say, giving my wings a small flap. "It's the bird on the pin I wear as a token."*) [Collins]. Такі дії зі сторони Цинни були цілковитим проявом непокори, і підтвердженням того, що стиліст був на стороні повстанців. Це вкотре підтверджує те, що переспівниця, в образі якої постала Катніс, є символом повстання. Про опір з боку дистриктів відомо не лише серед місцевих жителів, але й у стінах Капітолія (*A shadow of recognition flickers across Caesar's face, and I can tell he knows that the **mockingjay** isn't just my token. That it's come to symbolize so much more. That what will be seen as a flashy costume change in the Capitol is resonating in an entirely different way throughout the districts.*) [Collins].

Письменниця пише про те, що серед тих, хто служить Капітолію, теж знайшлися «свої», котрі готові до повстання. Плутарх Гевенсбі – новий продюсер Голодних ігор – намагався натякнути Катніс, що він на її стороні, на стороні повстанців. На скляному циферблаті годинника Плутарха була зображена переспівниця, яку він показав Катніс (*Plutarch has run his thumb across the crystal face of the watch and for just a moment an image appears, glowing as if lit by candlelight. It's another mockingjay. Exactly like the pin on my dress.*) [Collins]. Ще тоді він намагався натякнути дівчині якою буде арена на Голодних іграх, тобто

у вигляді годинника. Він навіть сказав Катніс, що все починається о дванадцятій, ще тоді він усе знав і намагався дати підказку (*“It starts at midnight,” Plutarch said. And then my mockingjay lit up briefly and vanished.*) [Collins]. Обов’язком Плутарха було врятувати Катніс, адже переспівниця втілилася в образ Катніс, котра сама стала символічним персонажем – символом повстання і революції. Ніби повстанським гаслом звучать слова: «Поки живеш ти – живе революція!» (*“We had to save you because you're the mockingjay, Katniss,” says Plutarch. “While you live, the revolution lives”*) [Collins].

Аналізуючи роман, бачимо поступове розгортання смислового наповнення символічного образу переспівниці. З’являючись спочатку як просте зображення на брошці чи на стінах, переспівниця набуває все нових імплікованих смислів: так, з кумедного нагадування про Голодні Ігри (*a fun reminder*), зображення птаха стає умовним знаком повстанців, за допомогою якого вони повідомляють одне одному, що вони заодно. Зображення на годиннику, у формі якого виявляється арена Голодних Ігор, несе додатковий смисл – заклик до революції. Символічний зміст розгортається ще далі, й в кінці твору птаха ототожнюється з головною героїнею Катніс, яка стає символічним персонажем й сама уособлює повстання (*The bird, the pin, the song, the berries, the watch, the cracker, the dress that burst into flames. I am the mockingjay. The one that survived despite the Capitol's plans. The symbol of the rebellion*) [Collins].

Схематично символічну паралель «переспівниця – повстання» можна представити так (рис.1):

Переспівниця	Повстання
Істота, яка пристосувалася до дикої природи	Катніс (яка очолює повстання) вижила в складних і жорстоких умовах Голодних Ігор і стала переможницею
Істота, яка, з погляду знавців, не мала б існувати у природі	Катніс, з погляду Капітолію, повинна бути покарана за свої дії у Голодних іграх, будучи приреченою на загибель у третій Червоній чверті (сімдесят п’ята річниця Голодних Ігор)
Зображення переспівниці на хлібі	Хліб – їжа простих людей; хліб (як доказ змови) можна знищити (з’їсти)
Зображення переспівниці на годиннику	Годинник – арена Ігор, можлива арена повстання; зображення – підказка щодо форми проведення ігор; натяк, заклик до повстання, що переросте у революцію
Зображення крил птаха на стіні нібито зруйнованого дистрикту	Надія на те, що люди живі, і десь панує вільне життя без жорстокого контролю зі сторони влади Капітолію
Заміна плаття нареченої на пір’я переспівниці	Зміна ролі: наречена перетворюється на повстанця і очолює революцію; сам факт заміни символізує вияв непокори владі

Рис. 1. Символічна паралель «переспівниця – повстання»

Висновки. Символ в художньому тексті – це багатоплановий лінгвоконструкт, який окрім поверхневого первинного значення репрезентує багатоманітність прихованих авторських смислів. Проведений аналіз дозволив простежити символічну паралель «переспівниця – повстання», відтворити авторське смислове наповнення художнього образу дівчини-революціонерки в умовах тоталітарного суспільного устрою. **Перспективними**, на наш погляд, є подальші дослідження авторських художніх символів у романах жанру молодіжної дистопії, зокрема кореляції символу з метафорою й метонімією у лінгвокогнітивному ракурсі.

Література

- Аверинцев С. С.* Символ / С. С. Аверинцев // Краткая литературная энциклопедия в 9 т. / [гл. ред. А. А. Сурков]. – М. : Советская энциклопедия, 1962-1978. – Т. 6. – Присказка – «Советская Россия». – 1971. – С. 826-831.
- Горчак Т. Ю.* Словесний образ-символ в американській поезії ХХ століття: когнітивно-семіотичний аспект [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Горчак Т. Ю. – Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2009. – 22 с.
- Лотман Ю. М.* Статті по семиотике и топологии культуры / Ю. М. Лотман // Символ в системе культуры. - Таллинн, 1992. – С. 191-199.
- Мних Р.* Категория символа и библейская символика в поэзии ХХ века / Р. Мних. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Sklodowskiej, 2002. – 258 с.
- Шелестюк Е. В.* О лингвистическом исследовании символа / Е. В. Шелестюк // Вопросы языкознания. – № 4. – М.: «Наука», 1997. – с. 125-143.
- Collins S.* CatchingFire / S. Collins [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://royallib.com/read/Collins_Suzanne/CATCHING_FIRE.html#0
- Sebeok T.A.* Encyclopedic Dictionary of Semiotics. - Berlin, 1986 - 452с.
- Sparks J.* Utopian / Anti-Utopian / Dystopian Literature [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sjsu.edu/people/julie.sparks/>